

JULKAISTU NUMEROSSA 1/2016
JÄRKEÄ LÄÄKEHOITOON

Media välittää, valaisee ja kohauttaa lääkeasioissa

Ilpo Salonen / Kirjoitettu 21.1.2016 / Julkaistu 11.4.2016

Ystäviini lukeutuu sairaanhoitaja, joka epäilee statiinien käytön järkevyyttä eikä ota influenssarokotusta. Hän on saanut mediasta käsityksen, että ne ovat vaarallisia. Miten "kansa" voi vakuuttua tutkimustiedon pätevyydestä, jos se ei vakuuta edes alan ammattilaista?

Media on monikkomuoto latinan sanasta "medium", joka viittaa välittäjänä toimimiseen. Media onkin todellinen monikko: sanoma- ja aikakauslehtiä, tv- ja radiokanavia ja näiden nettisivustoja on pelkästään Suomessa tuhansittain.

Medialla tarkoitettaneen usein iltapäivälehtiä, Helsingin Sanomia ja Yleisradiota. On hyvä muistaa, että esimerkiksi Lääkärilehti, Sic!, Hymy, Kotilääkäri, Savon Sanomat, Tekniikan Maailma ja MTV ovat myös medioita omine kohderyhmineen.

Tunteita herättävää kauppatavaraa

Rivitoimittaja kirjoittaa usein asiasta, josta hänellä on melko vähäiset tiedot. Terveys- ja muut aiheet valikoituvat päivittäisten tai ajankohtaisten painopisteiden mukaan. Suomessa on kylläkin lähes 300 terveyteen erikoistunutta toimittajaa, mutta heidän asiantuntemustaan hyödynnetään toimituksissa liian harvoin.

Iltapäivälehtiä pitää myydä, ja myös Yleisradio ja muut välineet kilpailevat yleisömääristä. Superbakteeri uhkaa. Kansa raivostui. Nousi kohu. Tai ellei nousut, niin jospa nyt nousisi.

Media tarvitsee uutisia ja vastakkainasetteluja. Ei ole uutinen, että kohtuulliset elämäntavat ovat terveellisiä tai että lääkkeitä tulisi käyttää asianmukaisesti. Suuret tunteet myyvät. On uutinen, että lääkeyhtiö huijaa tai lääke osoittautuu haitalliseksi. Raportoimatta jäävät ne useammat kerrat, kun lääke varmistuukin käytännössä tehokkaaksi ja turvalliseksi.

Erityisen suosittuja jutunaiheita ovat potenssilääkkeet, ”naisten viagra”, ehkäisytabletit, hormonikorvaushoidot, laihdutuslääkkeet, kolesterolilääkkeet, mieliala- ja psykoosilääkkeet, luontaistuotteet ja rohdosvalmisteet, antioksidantit, vitamiinit, proteiinituotteet sekä kaikki ruokavalioon liittyvä. Lukijaa kiinnostaa kosketus omaan tai läheisen elämään, arkeen, tunteisiin, seksuaalisuuteen, kehonkuvaan, elämänlaatuun, ”terveellisyyteen”, riskeihin ja niiden välttämiseen – ja pieniin ihmeisiin pillerimuodossa. Näihin liittyvät otsikot ovat nettisivuilla klikkausmagneetteja. Se näkyy lukijamäärissä.

Miten toimia median kanssa?

Mediassa tehdään töitä kiireellä, tai ainakin siihen on helppo vedota. Itse koen, että jutun faktojen tarkistamiseen ei mene kauan, kunhan haastateltavan saa nopeasti kiinni ja hän kommentoi pikaisesti.

Valtaosa toimittajista pyrkii huolellisuuteen ja ymmärtää tieteellisen tiedon merkityksen. Osoittaa aina huonoa tieteen tuntemusta, jos toimittaja lähtee rakentamaan "asiantuntijat kiistelevät" -tyyppistä juttua tai väittää, että uusin rottakoe kumoaa kaiken tähänastisen tiedon.

Toimittaja on lukijansa edustaja, ja hänellä on laillinen oikeus kirjoittaa lähes mitä tahansa. Jos hän tekee pahoja asiavirheitä, haastateltava voi lähettää toimitukseen oikaisun tai vastineen. Sen julkaiseminen ei ole pakollista, mutta Julkisen sanan neuvosto suosittelee sitä. Neuvosto tutkii ja arvioi median toimintaa.

Jutunteossa ylimielisyyteen syllistyvät joskus niin toimittajat kuin asiantuntijatkin. Toimittajalla tämä voi ilmetä siten, että haastattelua ei anneta tarkistettavaksi tai korjausehdotuksista ei piitata. Silloin haastateltava voi ottaa yhteyttä päätoimittajaan ja yrittää keskustella asiasta.

Yksi tapa saada selville toimittajan aikomuksia on pyytää kysymykset etukäteen. Kaikki toimittajat eivät siihen suostu, ja toki toimittajalla on oikeus myös tehdä lisäkysymyksiä. On kohtuullista, että toimittaja ainakin kertoo etukäteen, mitkä ovat jutun painopisteet ja tavoitteet. Ihannetapauksessa aiheeseen hyvin ennalta perehtynyt journalisti lähestyy asiantuntijaa kysymyksin, joiden tavoite on valaista aihetta monipuolisesti.

Kansaa on syytä kuunnella

Osalle ihmisistä lääketiede ja -teollisuus tarkoittavat huijausta ja häikäilemätöntä voitontavoittelua. Käsitys ei aina riipu koulutus- tai älykkyystasosta. Suomen Kuvalehden 44/2015 artikkelissa "Tieto lisää tappelua" arvioitiin, että tutkimustieto pikemminkin lisää erimielisyyksiä. Tarkoitushakuinen päättely ohjaa valikoimaan tutkimustietoa, joka vahvistaa olemassa olevia käsityksiämme. Tämä koskee myös meitä fiksuja ihmisiä.

Osa "kansasta" ei tiedä mitä ja ketä uskoa. Suuri valtaosa luottaa kuitenkin lääketieteeseen.

Tieteellisen tiedon vahvuus on, että se täydentyy jatkuvasti. Kolesterolilääkkeidenkin haitoista ja turvallisuudesta on tullut vuosien varrella uutta tietoa, jota tuleekin jakaa. Toimittajien ja asiantuntijoiden yhteisenä tavoitteena pitää olla, että terveyteen vaikuttavista asioista keskustellaan avoimesti.

On kuitenkin arveltu, että esimerkiksi kohuotsikot ja -haastattelut kolesterolilääkkeistä ovat epätarkoituksenmukaisesti vähentäneet niiden käyttöä. Tässä toimittajien pitäisi ymmärtää vastuunsa – Kekkosta mukaillen: emme ole tuomarin emmekä varsinkaan lääkärin roolissa.

Koululääketieteen vastarannankiisket tekevät jotain oikein, koska moni heitä kuuntelee. Ehkä lääkäreiden olisi syytä havainnoida tapoja, joilla he kommunikoivat. He katsovat olevansa "pienen ihmisen puolella" lääkäreiden ja teollisuuden salaliittoa vastaan. Asiasisältö voi perustua hataraan näyttöön, mutta he kuulevat ja hyödyntävät kansalaisten aitoja huolenaiheita, nostavat esiin yksittäistapauksia ja vetoavat tunteisiin. Yksittäinen ihminen on aina koskettavampi kuin "kylmät tilastot".

Myös toimittajan perinteinen missio on puolustaa tavallista ihmistä, jolloin "toisinajattelija" voi näyttäytyä hänelle sopivana tietolähteenä. Osoittaa kuitenkin ammattitaidon puutetta, jos toimittaja suhtautuu lähteeseensä täysin vailla kritiikkiä.

Pohjana oikea, ajankohtainen tieto

Toimittajilla on vastuullinen tehtävä suodattaa ja välittää tietoa lääkehoitojen hyödyistä ja riskeistä. Tämähän on myös lääkäreiden ja viranomaisten tavoite. Toimittajankin ammattikuvaan kuuluu kuitenkin myös kriittisyys ja virheiden sekä epäkohtien paljastaminen.

Asiantuntijat ja toimittajat elävät täydentyvän tiedon ja osin ristiriitaisten tavoitteiden voimakentässä. Mielestäni hyvä yhteinen tavoite olisi, että lukijat ja potilaat saavat parasta ja rehellistä ajantasaista tietoa lääkkeistä ja hoidoista ymmärrettävässä muodossa.

Ilpo Salonen

Tuottaja, Otavamedia

LISÄÄ AIHEESTA

Valpas hammaslääkäri turvaa syövän lääkehoidon toteutumista

(http://sic.fimea.fi/3_2015/valpas_hammaslaakari_turvaa_syovan_laakehoidon_toteutumista)

HYVÄ TIETÄÄ

- Artikkelin perustuu kirjoittajan Lääkäripäivillä 2016 pitämään esitykseen.